

Informarea bibliografică, necesitate sau opțiune?

Lect. univ. drd. *Cristina POPESCU*

Jesse Shera definea cultura ca fiind „o dualitate de acțiune și gândire, între care legătura se face prin procesul de comunicare”. (1) Bibliografia este una din modalitățile prin care se îndeplinește acest proces de comunicare, astfel ea capătă un rol precis în dezvoltarea societății și în rezolvarea problemelor acesteia. Dacă, așa cum s-a spus, „singura valoare a cunoștințelor stă în utilizarea lor” (2), bibliografia este una din căile de utilizare a cunoștințelor.

Astăzi, cel mai important factor al societății umane, instrumentul universal, omniprezent, este informația. Acest lucru este evident. Civilizația secolului nostru se bazează mai mult decât oricare alta dinaintea ei pe informație, învățământ, cultură, știință, într-un cuvânt: pe cunoaștere. Rolul informației este, fără îndoială, mai important decât în epocile anterioare, deși aceasta este inegal răspândită în lume și liberul acces la ea nu s-a bucurat de o evoluție fără dificultăți, presiuni și probleme. În ultimul secol, cunoașterea a progresat foarte mult iar informația a urmat, pe cât se pare, aceeași dezvoltare, aceeași arie de răspândire în public.

Informația există din abundență, în special în țările avansate, definite drept *societăți informaționale*. „Ea este tiranul și slujitorul epocii moderne, o marfă dotată cu propria ei piață de desfacere.” (3)

Sau altfel spus, după cum afirma Barbu Theodorescu: „Bibliografia este un mijloc de informare rapidă și completă în munca științifică. Pentru orice problemă, pentru orice preocupare, cititorul este urmărit de grija unei documentări cât mai ample, cât mai actuale, vrând să cunoască tradiția și noul în știință, artă, literatură, în orice domeniu de activitate umană.” (4)

Bibliografia timpului nostru are un conținut cultural specific, chiar o spiritualitate cu totul diferită de cea a secolului XIX, de exemplu, și chiar a începutului de secol XX. Ea menționează documentele curente, având implicit și o legitate proprie de alcătuire, care s-a dovedit din ce în ce mai elastică, mai nelimitată cu cât ne-am apropiat de sfârșitul mileniului II și, cu atât mai mult, după trecerea pragului în mileniul III..

În lume, produsele bibliografice sau documentare nu mai aparțin doar bibliotecilor sau centrelor de documentare, cei care le realizează pot fi

bibliotecari, documentariști, librari, editori etc. Fiecare încearcă să își valorifice informația pe care o deține pentru a deveni competitiv, pentru a fi solicitat să își ofere serviciile, astfel literatura secundară, cea care valorifică informația primară a crescut uneori disproporționat, excesul sufocând literatura primară.

Esențial este că beneficiarii de informații și documente trebuie să știe și ce să păstreze, dar și ce să elimine pentru că, de multe ori, cantitatea mare de răspunsuri la o cerere de informare se opune calității. Însă, în acest scop, este necesar ca ei să aibă deja unele cunoștințe în domeniul respectiv pentru a se putea debarasa de balastul informațional. Venind în sprijinul utilizatorilor, instrumentele de lucru cum sunt: dicționarele, enciclopediile, indexurile, repertoriile, cataloagele, ghidurile, biobibliografiile și bibliografiile, tradiționale sau pe suporturi moderne, nu vor prisosi niciodată. Sub acest aspect, și cultura română a încercat să țină pasul, de-a lungul timpului, pe cât i-a fost cu putință, cu reușite și neîmpliniri deopotrivă.

În judecarea valențelor perene ale demersului bibliografic trebuie pornit de la considerentul că utilitatea lui decurge, pe de o parte, din necesitatea de a suplini anumite limitări inerente condiției umane iar, pe de altă parte, din imperativul accelerării procesului de regăsire rapidă a informației, proces ce reprezintă, la rândul său, premisa indispensabilă a dezvoltării societății. (5)

Produsele bibliografice trebuie întocmite pentru a reflecta fondurile valoroase ale bibliotecii, dar mai ales pentru a imprima referințelor bibliografice un caracter de exhaustivitate.

Ca o concluzie firească, este evident faptul că realizarea de instrumente bibliografice este rezultatul unui management informațional adecvat care se impune atât pentru exploatarea la maximum a fondurilor bibliotecilor cât și pentru limitarea, pe cât posibil, a fenomenului de *zgomot informațional*.

De-a lungul timpului s-a constatat că rezultatele activității de cercetare au fost întotdeauna determinate, în mare măsură, de metodele aplicate. În contextul contemporan, metodele de cercetare au căpătat, însă, o nouă valență. Folosite în sistemul de cercetare în colectiv, ele asigură unitatea necesară atingerii scopului propus, adică minimalizarea incertitudinilor rezultatelor și micșorarea posibilităților de eșec.

Prezentată și pe alte suporturi decât hârtia, uneori prin combinarea suporturilor, ocupând un spațiu mai restrâns, literatura secundară (bibliografia analitică, de referințe, rezumate, buletine de sumare etc.) este pregătită pentru a răspunde cererilor de informație din ce în ce mai mari.

Pe de altă parte, în general vorbind, bibliografia nu mai poate fi astăzi o ocupație individuală, așa cum a debutat, de altfel, cu neajunsuri. Ea reprezintă rezultatul unei activități colective, bine organizată și cu canoane precise, care tinde spre o uniformizare pe plan internațional. Constituirea ca disciplină științifică a bibliografiei și înregistrarea la zi a producției editoriale, așa încât rezultatul să fie ușor utilizabil de toți cercetătorii din diferite domenii, reprezintă urmarea unei colaborări.

Este, fără îndoială, foarte important ca o bibliografie să fie elaborată de instituția care posedă cea mai mare parte a materialului destinat bibliografiei, inițiată chiar de instituția respectivă sau încredințată ei de un for superior, ținând seama de posibilitățile cele mai rentabile de antrenare a activităților bibliografice. Literatura de specialitate afirmă că aceste considerente au stat și la baza inițiativei Bibliotecii Academiei de a alcătui bibliografii românești retrospective - cărți, periodice și articole din periodice, iar Bibliotecii Naționale (fosta Biblioteca Centrală de Stat) i-a revenit sarcina întocmirii bibliografiei naționale curente. Eforturile de depistare și chiar de prelucrare a materialelor sunt, astfel, micșorate.

Un mod de a asigura aplicarea riguros științifică a metodelor în cazul bibliografiilor de specialitate este alcătuirea lor de către institutele cu profil adecvat domeniului abordat de bibliografie. O bibliografie de acest tip, întocmită într-o bibliotecă sau într-un centru de documentare cu profil mai larg, va fi lucrată de bibliografi specializați, bine orientați în domeniul respectiv. În acest fel, munca lor nu numai că are o eficiență incomparabil mai mare, dar este și mai exactă, mai protejată de greșeli. Se aplică uneori, un sistem de colaborare între bibliografi și un coordonator științific sau un consultant în specialitatea respectivă.

Condițiile în care se desfășoară practica bibliografică sunt influențate, de asemenea, de felul în care se prezintă sursele, de absența unor elemente bibliografice esențiale sau apariția acestora în forme diferite de cele cunoscute. Sursele ridică astăzi o serie întreagă de dificultăți, de la lipsa de răspundere a caselor de editură și presă în ceea ce privește obligația lor de a consemna integral și corect elementele de identificare a produselor de tipar și până la apariția documentului electronic sau a bazelor de date virtuale.

În lumea vastă și diversă a cărților, bibliografia este tot atât de importantă ca *"busola exploratorului sau rigla de calcul a inginerului, căci le deschide calea descoperirilor, care le sunt proprii activității."* (6)

"În acest context, bibliografia oferă cercetătorului informațiile necesare pentru a stabili nivelul investigațiilor din domeniul respectiv, nivelul de la care trebuie să se pornească în cercetările viitoare." (7)

Dificultățile care apar în prezent în calea cititorului sau, mai precis, a utilizatorului de informații și documente, și pe care le poate rezolva

bibliografia, nu sunt nici pe departe minore. Numărul celor care scriu devine atât de greu de estimat, posibilitatea de a cunoaște "cine", "unde", "când" și "cât" a scris despre un subiect anume este aproape imposibil de cunoscut de către o persoană căreia nu-i stau la îndemână metoda și posibilitățile de acces la sursele investigației bibliografice, așadar documentele de referințe „tind” să devină indispensabile.

Sursele primare, documentele propriu-zise, sunt în prezent într-o continuă și efervescentă evoluție atât din punct de vedere cantitativ după cum am mai precizat, cât și calitativ, evoluția acestora fiind dictată direct de dezvoltarea tehnologiilor informaționale și a rețelelor de telecomunicații de tip Internet. Cu alte cuvinte, oricine poate să producă în rețea documente, interesante sau nu, fără nici o limită de volum și le poate face accesibile celorlalți fără constrângeri tehnice sau financiare insuportabile.

Într-un viitor nu prea îndepărtat bibliotecile vor fi nevoite să lanseze programe de acțiune prin care să-și definească, în primul rând, poziția față de rețea și față de documentele care circulă prin ea, întrucât au de jucat un rol în valorizarea resurselor de pe Internet.

Un aspect important este și acela al cumpărării documentelor multimedia de către biblioteci, ceea ce favorizează realizarea și, respectiv, producția acestora. Proiectele pe termen lung ale bibliotecilor ar trebui să ia în considerare, pe lângă necesitatea unei dezvoltări comune cu Internetul, și evoluția clară spre documentația de tip numeric, excluzând însă ideea că ar putea renunța la documentele pe suport tradițional.

În legătură cu remarcabila importanță și utilitate a calculatorului, J. J. Servan-Schreiber face justa observație că în zilele noastre, calculatorul electronic face pentru omenire "*...ceea ce acum cinci secole a făcut invenția tiparului. El produce schimbări radicale în toate aspectele vieții noastre, înaintând cu o viteză amețitoare și descătușând forțe ce pot fi deseori traumatizante*". (8)

Studiind atent fenomenul social, Marshall McLuhan observă că " ...în loc să se sfârșească prin a semăna cu o imensă bibliotecă, precum cea din Alexandria, lumea a devenit un calculator, un creier electronic, exact ca într-un naiv roman SF". (9)

Așadar, în urma unui studiu al fenomenului informațional actual, se poate constata că suportul informației provoacă o reanalizare a problemei surselor bibliografice. Aceasta se întâmplă mai ales pentru că, unul dintre criteriile de ordonare a informațiilor de natură bibliografică este cel cronologic. Există o inadvertență indubitabilă între furnizarea informației perisabile din bazele de date virtuale, fără o formă finită, fără informație de autoritate, care poate dispărea din baza de date în orice moment și o

bibliografie al cărei criteriu de existență esențial este informarea cât mai exactă a cititorului.

Remarcând acest aspect, Marcelle Beaudiquez, de la Biblioteca Națională a Franței, în lucrarea *Perenitatea bibliografiilor electronice naționale în noul mediu virtual al informației*, pune în discuție posibilitatea de a aplica site-urilor web principiile Controlului Bibliografic Universal, cu scopul de a le include în bibliografiile naționale.

Din perspectiva autoarei, aceste site-uri sunt "*elemente ale memoriei naționale*" (10), așa încât, pentru păstrarea acestei 'memorii', se impune o structurare, pe baza funcțiilor bibliografiei naționale.

Bazându-se pe anumite discuții din cadrul Bibliotecii Naționale a Franței, cercetătoarea pune chiar problema unui *depozit legal* Internet, susținând că resursele există și că unele biblioteci au experimentat, deja, această propunere.

Scopul și utilitate reală a documentelor de referințe, tradiționale sau moderne, sunt extrem de precise. Astfel, putem defini bibliografia ca fiind o disciplină care îmbină considerațiile teoretice cu știința de a elabora instrumente necesare informării. Are o dimensiune *temporală*, mărturie a faptului că existăm *aici și acum*, dar reprezintă și o proiecție a unei mereu reînnoite construcții. Cititorul, de fiecare dată altul, descompune o lume în care miracolul cărților a fost ordonat, clasificat, așezat astfel încât să fie descifrat cu ușurință.

Bibliografia ajută cititorul să sesizeze tot ce are valoare, substituind bibliotecii totale, exhaustive o bibliotecă subiectivă. "*Bibliografia, produs intelectual al comunității umane, situată la confluența raporturilor: timp – spațiu - civilizație, veghează la afirmarea și recunoașterea personalității independente a cărții și tezaurizează memoria propriului trecut.*" (11)

În mod sigur, "*...crearea, acumularea, comunicarea și receptarea informațiilor, prin limbaje proprii bibliografiei, contribuie la circulația valorilor, deschide noi posibilități de înțelegere, construiește punți de legătura între diferite culturi, între cititor și memoria umanității.*" (12)

Note bibliografice:

- (1) **SHERA, Jesse H.** *Libraries and the organization of knowledge*. London, 1965, p.14.
- (2) *Ibidem*, p.10.
- (3) **BEJAN, Aluna.** O problemă a bibliografiei : modernizarea. În: *Biblioteca: revistă de bibliologie și Știința informării*, 6, 1995, nr. 9, p. 273.
- (4) **THEODORESCU, Barbu.** *Istoria bibliografiei românești*. București: Editura Enciclopedică Românească. 1972. p. 17.

- (5) **ȘUBĂ, Șerban.** Valorile perene ale bibliografiei și cerințele societății informaționale. În: *Buletin ABIR*, vol. 10, 1999, nr. 4, p. 13.
- (6) **MALCLES, Louise - Noelle.** *Manuel de bibliographie*. Paris: P.U.F., 1969, p.30.
- (7) **NICULESCU, Zenovia.** *Bibliografii speciale: curs universitar*. București: A.B.B.P.R., 1999, p.46.
- (8) **SERVAN-SCHREIBER, Jean- Jacques.** *Sfidarea mondială*. București: Humanitas, 1990, p. 7.
- (9) **McLUHAN, Marshall.** *Galaxia Gutenberg*. București: Editura Politică, 1975, p. 69.
- (10) <http://www.ifla.org/IV/ifla69/papers/142f-Beaudiquez.pdf>
- (11) **NICULESCU, Zenovia.** *Op. cit.*, p.38.
- (12) *Ibidem.*, p.28.